

Högseröds kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

HENRIK NILSSON 2016-09-12

Max Laserna
Byggnadsantikvarie

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Högseröds kyrka

Löberöds församling, Frosta kontrakt, Lunds stift, Högseröd socken, Högseröd 17:1, Eslövs kommun, Skåne län, Skåne.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Högseröds kyrkoanläggning ligger i det lätt kuperade landskapet söder om landsvägen mellan Löberöd och Hörby. Direkt norr om kyrkan rinner Bråån i en ådal och norr om denna låg innan 1800-talets skiften det tiotal gårdar som utgjorde Högseröds kyrkby. Idag kvarstår endast ett par av dessa gårdar samt en handfull gatehus, och marken närmast ådalen upptas av den nya kyrkogården som tillkommit i två steg under 1890- och 1950-talen.

Bortom den gamla stenbron från 1800-talets första årtionden nordost om kyrkan ligger Kvarndammen och kvarnbyggnaden från 1914. Den tidigare kvarnen ödelades i den stora brand som sommaren 1889 bröt ut i prästgården direkt öster om kyrkan. Kyrkobyggnaden drabbades inte värre än att sakristians dörrar blev svedda, och prästgården kunde återuppbyggas redan samma år. Värre var det med kyrkans arkiv och inventarier som nattvardskalk och kyrkans sigill, vilka förvarades i prästgården och för alltid gick förlorade.

Flygbild över Högseröd 2014, tagen från söder. Foto: Pär-Martin Hedberg.

Söder om kyrkan står den gamla folkskolebyggnaden från 1837 som idag fungerar som församlingsgård, med den gamla skolgården som parkering. På motsatt sida landsvägen, i höjd med kyrkogårdens sydvästra hörn, ligger den mindre skolbyggnad som uppfördes 1890. Den nya bron över Bråån, belägen ett hundratal meter väster om den gamla stenbron, byggdes samtidigt som landsvägen drogs om 1945.

Trakterna kring Högseröd är rika på fornlämningar som tyder på att mer fast bosättning kan ha förekommit redan under den senare stenåldern. Namnet Högseröd har enligt vissa teorier sitt ursprung i en förkristen gravhög som skulle legat på platsen. En annan tolkning gör gällande att förledet *Hög-* ska härledas till personnamnet Haukr. Efterledet *-röd* som är vanligt förekommande i trakten har med säkerhet betydelsen nyodling. Ortsnamnet har genom århundradena haft en rad olika stavningar, den nu förekommande lär under 1800-talets senare del ha utkonkurrerat det då vedertagna *Höxeröd* på initiativ av dåvarande läraren och kommunalordföranden Jöns Nilsson Landén.

Kyrkobyggnaden

Högseröds kyrka uppfördes på sent 1100-tal eller tidigt 1200-tal som en romansk stenkyrka med långhus samt smalare och lägre kor med halvrund absid. Ingångar till kyrkan fanns genom såväl syd- som nordportal placerade i långhusets västra del. Kyrkan förlängdes senare västerut, troligen under 1200- eller 1300-talet, genom en tornbyggnad som upptog långhusets fulla bredd och invändigt anslöt till kyrkorummet via en tornbåge i form av en parabelbåge. Vid sydportalen uppfördes någon gång under 1400-talet ett vapenhus och eventuellt fick kyrkan även ett vapenhus vid den norra ingången. Under senmedeltiden skedde även de första större förändringarna interiört, då kyrkorummet valvslogs och väggar och valv dekorerades med kalkmålningar. De senare tros ha utförts av en målare från Vittskövlegruppen, vilka var verksamma i ett 20-tal kyrkor i Skåne under åren 1450–75.

Under 1600-talets första hälft fick kyrkan ny inredning med läktarpredikstol och altaruppsats. Enligt osäkra källor ska också långhuset någon gång under 1600-talet av oklar orsak ha valvslagits på nytt. 1672 anhöll kyrkoinspektorn om att beskrivningar med uppgifter om nödvändiga reparationer och kostnader för detta skulle upprättas för samtliga kyrkor i häradet. I protokollet för Högseröds kyrka nämns inget om reparationsbehov för valven, vilket skulle kunna betyda att arbetena då redan var genomförda. En annan och kanske troligare förklaring är att någon ny valvslagning aldrig ägt rum, vilket också skulle förklara det för 1400-talet typiska formspråket i de nuvarande valven.

Under 1700-talet tycks inga stora förändringar ske, men vissa av de kalkmålningar som upptäcktes i kyrkorummet under tidigt 1900-tal har daterats till detta århundrade. Av en beskrivning som 1830 utfördes av kyrkoherden Anders Martini framgår att tornets tak var tegelavtäckt, sakristian samt långhusets och korets södra takfall blytäckta, medan de norra takfallen på långhus och kor samt vapenhuset var klädda med tjärade ekespån. En illustration över kyrkan sedd från söder visar dessutom att tornet tycks ha

haft ett utanpåliggande trapporn samt att långhuset hade två rektangulära fönster, ett på vardera sida vapenhuset, samt ett rundbågigt fönster i öster. Koret hade ett likadant rundbågigt fönster medan absiden var försedd med ett mindre kvadratisk fönster. I beskrivningen noteras även att kyrkans nordportal var igenmurad.

1857–58 förändras kyrkans exteriör påtagligt när västtornet rivs ner till samma höjd som långhusets takfot och taket förlängs över nedre delen av tornet. Istället uppförs ett nytt torn mitt på långhusets norra fasad. Dessutom rivs vapenhuset, vilket medför att huvudentrén flyttas till västfasaden och sydportalen muras igen. Långhusets fönster får dagens enhetliga form och placering anpassad efter valvtravéerna. Invändigt nedmonteras läktarpredikstolen vilket bör betyda att en ny predikstol samtidigt tillkommer. När en läktare för kyrkans första orgel 1895 uppförs mot tornväggen i norr återanvänds delar av läktarpredikstolen i den nya konstruktionen.

Under ledning av domkyrkoarkitekt Theodor Wählin påbörjas 1915 omfattande restaurerings-, renoverings- och ombyggnadsarbeten. Interiört får kyrkan nya golv i bränt tegel bortsett från det trägolv som läggs under bänkkvarteren. Gravstenar som tas upp ur golvet ställs upp mot västra gavelväggen. Nya bänkar målade i blå kulör tillkom-

Kyrkans interiör 1914, inför restaureringen nästföljande år. Läktaren är ännu placerad mot tornväggen i norr. Foto: Theodor Wählin. Bilden hämtad från Riksantikvarieämbetets bilddatabas Kulturmiljöbild.

Wählins restaurering präglar än idag kyrkorummet.

mer, precis som ny predikstol, altaruppsats och altarring. Därtill nya fönster med glas i blyspröjs samt nya pardörrar i torningången, vilket troligen även gäller för huvudentrén. Restaureringen omfattar även exteriören, bland annat tas den igensatta sydportalen fram.

1945 lämnas tillstånd från Kungliga Byggnadsstyrelsen om att riva huvudentréns befintliga trappa med tre sättsteg, varpå ny trappa i granit anläggs. Fem år senare genomförs restaureringar efter förslag av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe. Den mest iögonfallande förändringen är att orgelläktaren flyttas till kyrkans västra gavel och samtidigt delvis byggs om. En orgel tillverkad av den danske orgelbyggaren Troels Krohn installeras på läktaren. Vidare byggs ett vindfång vid torningången och elektrisk uppvärmning och belysning installeras.

1975 utarbetar arkitekt Carl-Axel Acking ett program för invändig restaurering med förslag till bland annat ny orgel, friläggning av tornrummets korsvalv, ny vägg mellan långhuset och tornrummet där sakristia ska inredas samt anordning av källarutrymmen under tornet för toalett, städskrubba och elcentral. Under de närmsta åren tillkommer fler förslag, exempelvis en yttre torntrappa samt att kyrkans befintliga skiffertak byts ut mot kopparplåt. Varken källaren eller torntrappan realiseras, medan de övriga förslagen till största delar genomförs under åren 1978–79.

I början av 2000-talet genomförs förändringar av sakristian efter förslag av inredningsarkitekt Anna Sandberg. Kyrkan omputsas och kalkavfärgas in- och utvändigt och huvudentrén handikappanpassas efter förslag av arkitekt Mikael Forsberg. Det senare innebär en ny trappa, uppförd i återanvänd och ny granit lika befintlig, med bredare övre vilplan samt rullstolsramp utmed fasaden.

2011-2012 avlägsnas tre bänkrader, de två bakre samt den främre i varje kvarter. Utrymmena där bänkarna stått önskade församlingen belägga med kalksten liknande den i koret. Länsstyrelsen förordade istället mörkgrå klinker, vilket också kom att utföras. De bakre utrymmena under läktaren inreds med lösa bord och stolar.

Exteriör

Högseröds kyrkas nuvarande planform består av ett rektangulärt långhus med smalare och lägre kor samt halvrund absid. Mitt på långhusets norra sida ansluter ett kvadratisk torn. Kyrkan vilar sannolikt på en kallmur av natursten. Murverken är till största del uppförda i gråsten. Listverk samt omfattningar vid murverksöppningar är utförda i tegel och slätputsade. Runt kyrkans äldsta delar, det vill säga långhusets östra del samt kor och absid, löper en skråkantad oputsad sandstenssockel. I övrigt är kyrkan i sin helhet spritputsad, mestadels med kalkcementbruk, och avfärgad med vit silikatfärg. Samtliga yttertak är avtäckta med kopparplåt i skivtäckningsteknik.

I långhusets västra fasad återfinns kyrkans huvudentré bestående av en pardörr med överljus i en rundbågig öppning. Dörrbladen i mattlackad ek har ramverk och kannelerade fyllningar och nås via en stenlagd trappa med sex sättsteg dit även en rullstolsramp ansluter. Överljuset består av ett lunettfönster i trä med

Kyrkan sedd från andra sidan Bråån i norr.

radiella spröjsar. Gavelröstet ramas in av en gördelgesims i två språng samt en stigande rundbågefris utmed takfallen. Centrerat sitter ett rundfönster med träspröjs, bemålat i gråblå ton. Långhusets södra fasad upptas av tre rundbågiga fönsteröppningar vilka kragar in i två raka språng. Fönstren följer rundbågeformen och har vardera sex lufter med klarglas i bågar av trä, bemålade i samma gråblå kulör som västfasadens rundfönster. Även solbänkarna i plåt bär denna bemålning. Strax öster om det mittersta fönstret finns kyrkans ursprungliga och nu igensatta sydportal med omfattning i jämnt behuggen sandsten bevarad. Långhusets norra fasad har två fönster lika sydfasadens, vilka flankerar det senare tillkomna tornet. Långhuset täcks av ett sadeltak.

I öster ansluter det lägre och smalare koret, som liksom långhuset har sadeltak. I syd- respektive nordfasad finns vardera ett rundbågigt fönster lika långhusets. I korets syd-östra hörn kragar murverket ut i en grund och enkelt utförd strävpelare.

Koret avslutas med en halvrund absid. Rakt i öster finns en rundbågig öppning, utkrängande i två språng. I öppningen sitter en port med stående panel och bandgångjärn. De senare avslutas som klöverkors. Ovan detta ett överljus i form av ett lunettfönster med vertikalställda spröjs. Porten och överljuset är bemålat i samma kulör som kyrkans övriga fönster.

Tornet, med dess ovanliga placering mitt på nordfasaden har kvadratisk planform. I dess norra fasad återfinns kyrkans tredje entré i form av en pardörr vars utformning

Kyrkan från sydost. Centralt på långhuset syns den ursprungliga sydportalen.

är en något förenklad variant av porten i västfasaden. Överljusets spröjsning ansluter till formspråket i rundfönstret i väster, och bilder från tidigt 1900-tal visar att överljuset i västentrén då hade identisk utformning. I tornets nedre våning finns i norr och söder vardera ett rundbågigt fönster, lika långhusets och korets.

Tornets andra våning saknar öppningar, medan den tredje våningen har ljudöppningar i fyra väderstreck. Dessa täcks av kölbågar för att sedan kraga in i två raka språng där inåtgående ljudluckor med diagonalställd träpanel är placerade. Samtliga fönster- och dörrsnickerier är bemålade i samma gråblå kulör som merparten av kyrkans övriga fönster och portar. I tornets fasader syns flertalet ankarslutar, vars funktion är att ta upp sidolaster och hålla samman tornkonstruktionen. Torntakets fyra takfall avslutas med en oktagonal tornhuv vars kupol kröns av ett latinskt kors ståendes på en kula. Hela torntakskonstruktionen täcks av ärgad kopparplåt, till skillnad från den övriga kyrkans takfall där plåtarna är svartmålade.

Interiör

Genom kyrkans huvudentré i väster stiger besökaren in det tidigare tornets nedre våning, numera införlivad i långhuset. Ytermuren fungerar som ett vindfång, klätt med stående ekådrad panel, och med ett inre dörrpar bestående av inåtgående ekådrade fyllningsdörrar. Den tidigare läktarpredikstolen som nu är placerad mot västra ytermuren skapar en förhall till själva kyrkorummet med plats för bland annat ett bokbord.

Långhuset består av tre valvtravéer, av vilka den västra utgör det gamla tornet och de två övriga det ursprungliga långhuset. I valvens svicklar finns igensatta så kallade skvallerhål, vilkas uppgift var att ”skvallra” om läckor i taket. Valv och väggar är vitkalkade. I den södra ytermuren, strax öster om den mittersta travéens fönster finns en rundbågig, slätputsad nisch som markerar platsen för kyrkans ursprungliga huvudentré. De rundbågiga fönstren, tre i söder och två i norr, tillkom vid Wåhlins restaurering 1915 och har sex lufter vardera, med blyspröjsade råglas.

Golven är i de två västra travéerna belagda med åttkantigt gult tegel med svarta kvadriska mellanstenar. I den östra travéen ligger istället rektangulära grå kalkstensskivor med en halv stens förskjutning. I mittgången ligger en röd ullmatta. På ömse sidor om mittgången står öppna bänkkvarter på ett upphöjt, klarlackat trägolv. De två bakre bänkraderna samt den främre har avlägsnats. Där de tidigare stod är golvet belagt med mörkgrå klinker. Utrymmena där de bakre bänkarna stod är möblerat med slagbord och lösa stolar. I den andra travéen bryts det norra kvarteret upp av en gång till sakristian. Direkt norr om denna är kyrkans orgel placerad och framför denna har tre bänkar avlägsnats med bänkgavlarna sparade, vilka bildar ett delvis stängt kvarter med plats för kör och musiker, möblerat med lösa stolar. I taket hänger två mässingskronor och på väggarna lampetter, fyra med stearinljus och fyra elektrifierade.

Läktaren utmed västra ytermuren har en speciell historia. I Högseröds kyrka uppfördes en så kallad läktarpredikstol under 1600-talets första hälft. En sådan predikstol utgörs av en läktare som vanligen var placerad vid triumfbågen mellan långhus och kor. Så var också fallet i Högseröd, även om kyrkoherden Anders Martini i sin beskriv-

Långhuset sett mot koret i öster.

ning av kyrkan 1830 menade att den flyttats till denna plats omkring 100 år tidigare. Det bör påpekas att Martini samtidigt medger att det inte finns några konkreta belegg för hans hypotes, och han försöker inte heller dölja att han anser placeringen olycklig ur såväl estetisk som praktisk synpunkt. Det sannolika torde vara att läktarpredikstolen var kyrkans första predikstol och faktiskt uppfördes vid triumfbågen. Vem som stod för arbetet är inte klarlagt, men med konsthistoriska referenser som argument har någon av de båda bildhuggarna Otto Skopius eller Jacob Kremberg föreslagits som troliga upphovsmän. Vid restaureringen 1857 monterades läktaren ned, men delar av den sparades och återanvändes i den orgelläktare som 1895 uppfördes vid långhusets norra vägg mot tornet. Vid Græbes restaurering 1950 flyttades läktaren till sin nuvarande plats och omkonstruerades återigen. Av den ursprungliga läktarpredikstolen från 1600-talet återstår idag bland annat fyra fyllningar, sex karyatider och två figurskulpturer föreställande Moses och Johannes. Därtill utgörs mittpartiet av läktarpredikstolens dörrkrön. Läktaren, som nås via en svängd trappa i norr, vilar på fyra blåmålade svarvade kolonner med skivkapital och dess undersida är klädd med gråmålad lockpanel.

Koret täcks av ett kryssvalv av samma karaktär som de i långhuset, medan absiden har hjälmvalv. Valv och väggar är precis som i långhuset vitkalkade. Golvet i kor och absid, som är förhöjt med ett trappsteg i förhållande till långhuset, är belagt med samma kalkstensplattor som långhusets östra travé. I korets nordöstra hörn finns en nisch med trälucka vars funktion inte är klarlagt. I absidens södra mur återfinns en piscina (utslagsvask) i sten samt en sakramentsnisch. Rakt i öster, bakom altarpopsatsen, sitter en blåmålad ytterdörr.

Läktaren består delvis av återanvända delar från en läktarpredikstol tillverkad på 1600-talet.

Vid 1915 års restaurering påträffades en rad kalkmålningar på såväl väggar som valv och bågar i långhus, kor och absid. Målningarna, som mestadels bedömdes vara medeltida men även från 1700-talet, var fragmentariska och svårtolkade, varför flertalet åter har kalkats över. Frilagda målningar kan fortfarande beskådas på långhusets östra vägg, i korets nordvästra hörn samt norr om triumfbågen där MARIA är skrivet i runskrift. Denna plats är den traditionella för Mariaaltare inom den katolska kyrkan.

Tornets bottenvåning fungerar sedan slutet av 1970-talet som sakristia och nås via en rakt täckt öppning med pardörr. Rummet täcks av ett enkelt utformat kryssvalv vilket, precis som väggarna, är vitkalkat. Golvet är belagt med rektangulärt gult tegel med grå fogar. Rummet är inrett med skåp för bland annat textilförvaring, bord och stolar samt ett fristående altare. Inredningen samt dörr till långhus och nordportalens innerdörrar är bemålade i två blå kulörer. Via en lucka i den sydöstra valvsvickeln, och med hjälp av en fyra meter hög steg, nås tornets övre våningar samt kyrkvinden.

Plan 2 domineras av sakristians valvkappor. Väggarna består av frilagda gråstensmurar. Via en öppning i murverket nås kyrkvinden, medan en smal trappa leder vidare till klockvåningen på plan 3 där klockbocken i fur och ek med förstärkningar av H-profiler i stål återfinns. Väggarna är putsade och ljudöppningarna har partiella omfattningar i tegel.

Kyrkvindens takstolar i fur och ek består av högben, dubbla remstycken, stödben och hanbjälkar. För att avlasta hanbanden har konstruktionen förstärkts med en långsgående bjälke som vilar på en stolp- och knektkonstruktion. Virket är delvis återanvänt och delarna i ek framstår som mycket gamla. Valvkapporna är värmeisolerade.

Inredning och inventarier

Kyrkans interiör präglas av inredningen från restaureringen 1915, utformad av Theodor Wåhlin. I sammanställningen nedan härstammar om inte annat anges inventarierna från detta tillfälle. Den klarblå färgsättning som idag är genomgående i den fasta inredningen tillkom vid Carl-Axel Anckings restaurering 1979, i Wåhlins utförande användes en mer gråblå kulör.

Altaret är ett fristående blockaltare i komstadkalksten. Altaruppsatsen består av kannelerade kolonner med kompositakapitäl, bärandes ett entablement bestående av arkitrav med devis (inskriftion), tandsnittsfris samt förkroppad gesims. Uppsatsen flankeras av vingar med skuren dekor i jugendstil och kröns av ett mindre gavelmotiv, flankerat av skurna konsoler samt oljelampor. Överst en medaljong med kerubansikte. Uppsatsen är polykromt bemålad med en gråblå grundfärg och dekor ibland annat rött, grönt och förgyllning. Den centralt placerade altartavlan, framställandes ”Vägen till Getsemane”, är målad av den lokale konstnären Herman Österlund som ligger begravnen på Högseröds kyrkogård.

Altare och altaruppsats.

Ett *dopaltare* av ek från 1992 är placerat invid dopfunten vid långhusets nordöstra vägg.

Altarringen har halvcirkulär planform och består av en balustrad av svarvade dockor och överliggare i trä. Balustraden är monokromt bemålad i samma kulör som altare och altaruppsats, med ett förgyllt band vid dockornas vulst. Knäfallet är klätt i blågrått tyg.

Predikstolen i trä har sexsidig planform. Korgens överstycke, med tandsnitt och förkroppad gesims, går igen från altaruppsatsen. Under detta löper ett skuret listverk med dekor i jugendstil föreställandes vindruvsklasar samt kors. Korgens sidor saknar i övrigt

dekoration men lär ha haft pannåer på de ursprungliga ritningarna, vilka aldrig utförts. Det sägs att en första version av predikstolen, med pannåer, brann upp på snickeriet, vilket skulle kunna vara en förklaring. Understycket har pärllist och under detta ett bevingat kerubansikte i varje hörn. Predikstolens färgsättning upprepas från altaruppsatsen, med gråblå grundfärg och dekor i rött, grönt och förgyllning.

Baldakinens planform och färgsättning går igen från predikstolen, så även de bevingade kerubansiktetena och gesimsen i listverket. Ljudtaket kröns av korsförsedda vapensköldar samt oljelampor i samma utförande som på altaruppsatsen.

Dopfunten i sandsten från 1200-talet utgör kyrkans äldsta inventarium och har tillskrivits Torrlösagruppen. Cuppan är skålformad och rikt dekorerad med stora palmettornament under en repstavsård. Foten har formen av ett tärningskapital och är på två sidor dekorerad med rundbågar i ett bågfält, på en tredje sida ett grekiskt kors i bågfält, medan den fjärde sidan är odekorerad. Till dopfunten hör ett dopfat i koppar daterat till 1600-talet.

Bänkinredningen har enkelt utformade, rektangulära sidostycken, med svagt bågformat krön samt en mindre skuren, förgylld relief i jugendstil. Bänkkryggarna består av ramverk med fyllningar. Färgsättningen följer samma princip som övrig inredning från 1915, det vill säga gråblått ramverk fyllningar samt sidostycken i en mer kulört blå kulör.

Predikstolen med tillhörande baldakin tillkom 1915.

Dopfunten är kyrkans äldsta inventarium och har tillskrivits Torrlösagruppen.

Orgeln, som är placerad på ett cirka 60 cm högt podium vid norra långhusväggen, är tillverkad av firma Troels Krohn i Hillerød, Danmark och har 15 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Orgelhuset har en rak, modernistisk formgivning och är färgsatt i likhet inredningen från 1915. Kyrkans tidigare orgel från 1950, vars orgelverk var placerat i tornets bottenvåning, hade även den tillverkats av Troels Krohn och återköptes av firman när nuvarande orgel tillkom.

Triumfkrucifixet i triumfbågen hör till kyrkans 1600-talsinredning, men försågs med nytt korsträ vid restaureringen 1915.

Kyrkklockorna i malm är tillverkade 1680 i Malmö respektive 1744 i Kristianstad.

Kormattan av märket Kasthall tillkom precis som mattan i mittgången 1995 efter förslag av inredningsarkitekt Anna Sandberg.

Kyrkogård

Kyrkogårdar som vi känner dem idag, med gångsystem, gravkvarter och gravmonument är ett fenomen som fick sitt genomslag så sent som på tidigt 1800-tal. Medeltida kyrkogårdar var sannolikt enkelt utformade, gräsklädda och trädlösa, där gravplatserna utgjordes av låga gravkullar utan särskild markering än möjligen ett enkelt träkors. I särskilda fall kunde liggande hällar förekomma, och i mer modern tid var enkla trärammar med blomsterplanteringar vanliga som gravutsmyckning.

Av äldre beskrivningar att döma tycks Högseröds kyrkogårds äldsta delar varit utformade på liknande vis, och precis som för de flesta medeltida kyrkogårdar var dessa placerade i kyrkans absoluta närhet. De förnämsta gravplatserna, näst att begravas inne i kyrkan, var i kyrkans takdropp. Gravarna var vanligen samlade söder om kyrkan eller i öster i närheten av koret, men gravplatser i norr och väster var också brukligt.

På Högseröds kyrkogård skedde den första dokumenterade utvidgningen 1834. Den gamla byvägen som tidigare passerade över kyrkbacken alldeles intill kyrkans västentré rätades då ut så att den efter stenvalvsbron över Bråån istället svängde rakt västerut. Detta skapade utrymme för nya gravkvarter väster om kyrkan, och det som nu kallas gamla kyrkogården fick därmed i stort sett den utbredning vi ser idag. Den enda egentliga förändringen tycks ha skett när den nya landsvägen drogs fram 1945. Bygatans breddning ledde till att den västra gränsen försköts och en ny mur i röd granit 1946 uppfördes enligt ett fem år gammalt förslag av Theodor Wählin.

I övriga väderstreck omges gamla kyrkogården av naturstensmurar av enklare och mer ålderdomlig karaktär samt en krans av lönnträd. Vissa av dessa träd, främst i söder, är av ansenlig ålder och kan möjligen ha planterats i samband med västra delens tillkomst. På andra ställen finns yngre ersättningsträd samt inslag av kastanj som innan en utgallring på 1980-talet var mer frekvent förekommande. Gravkvarteren är indelade i rutnätsmönster och omges av lågt klippta buxbomshäckar eller i somliga fall av en stensatt ram. Gångar och gravar är belagda med singel. Högre stående gravstenar, typiska

Gamla kyrkogården karaktäriseras av rutnätsformade gravkvarter med lägre stenar typiska för 1900-talet. Norr och söder om kyrkan finns kvarter med äldre, mer högresta stenar.

för det sena 1800- eller tidiga 1900-talet, förekommer sporadiskt, medan de låga och mer horisontella stenar som blev vanligare från 1910-talet och framåt dominerar. 1890 anlades det som kom att kallas nya kyrkogården på andra sidan Bråån. Området utvidgades betydligt 1957, och 1800-talskyrkogården utgörs idag av ett långsmalt parti längst i nordöst, utmed den gamla bygatan. Här är det sena 1800-talets gravvårdsideal påtagligt, med obeliskformade stenar i svart diabas eller granit. Gångar och merparten av gravarna är belagda med singel, medan ett mindre antal gravar, främst i öster, är gräsbevuxna. 1957 års kyrkogård är belägen söder och sydväst om 1800-talskyrkan, närmare Bråån och kyrkan. Planen togs fram två år tidigare av före detta kyrkogårdsföreståndare Hilding Claesson. Här avdelar långa rader av relativt höga tujahäckar de öppna och gräsbevuxna gravkvarteren. I väster, längs landsvägen, står en rad högväxta björkar. Bårhuset (se vidare Byggnader på kyrkogården) är placerat i övergången mellan 1890 och 1957 års kyrkogårdar. Härifrån utgår två bredare körvägar i öst-västlig respektive nord-sydlig riktning. Norr om den förra finns en stor öppen och obrukad gräsyta, som vid dess tillkomst 1957 även den var kvartersindelad.

En sluttande pelouse ner mot Bråån med stensatt gång och en solitär lind fungerar som minneslund. Under linden finns en smyckningsplats som tillkom under sent 1980-tal. Minneslunden anlades redan i samband med eller strax efter utvidgningen 1957, men togs inte i bruk förrän långt senare.

Byggnader på kyrkogården

På nya kyrkogården, i gränsen mellan delarna från 1895 respektive 1957 återfinns ett bårhus som stod färdigt 1963 efter ritningar av arkitekt Torsten Leon-Nilson. Byggnad-

den har tydlig modernistisk karaktär och är uppfört i gult tegel och kopparavtäckt halvvalmat sadeltak med drag av pagodtak. Församlingen önskade redan 1938 uppföra ett liknande bårhus som fanns i Gårdstånga, något den då tillfrågade arkitekten Theodor Wählin ansåg för enkelt. Wählin upprättade ett eget förslag som aldrig kom att utföras.

Kulturhistorisk karaktärisering för Högseröds kyrkoanläggning

Högseröds kyrkoanläggning ligger i det lätt kuperade landskapet söder om landsvägen mellan Löberöd och Hörby. Den närmaste omgivningen domineras av bebyggelse från 1800-talet, bland annat två tidigare skolbyggnader, en stenvalvsbro samt de gårdar och gatehus som kvarstår efter 1800-talets skiften.

Högseröds kyrka uppfördes på sent 1100-tal eller tidigt 1200-tal som en romansk stenkyrka med långhus samt smalare och lägre kor med halvrund absid. Idag karaktäriseras kyrkan till sin exteriör främst av det sidoställda tornet som uppfördes vid en omfattande ombyggnation 1857–58, centralt placerat vid långhusets norra sida. Detta i sammanhanget ovanliga arkitektoniska grepp utskiljer Högseröds kyrka från den stora mängden romanska kyrkor i Skåne. Medeltiden är emellertid alltjämt tydligt läsbar i kyrkans exteriör, inte minst gäller detta absiden och den ursprungliga sydportalen.

Interiört präglas kyrkorummet av Theodor Wählns jugendinredning från 1915, vars klarblå färgsättning från 1979 kontrasterar effektivt mot de vitkalkade väggarna och valvkapporna. Parabelbågen mellan det tidigare västtornet och långhuset samt de varierande lösningarna på valvslagningarnas upplag är ovanliga detaljer som är av betydande byggnadsteknikhistoriskt värde. Ur konsthistorisk synvinkel tilldrar sig de frilagda kalkmålningarna i koret samt orgelläktaren med återanvända element från en tidigare läktarpredikstol särskilt intresse. Detsamma gäller kyrkans äldsta inventarium, den rikligt dekorerade dopfunten i sandsten från 1200-talet, vars utformning tillskriver Torrlösagruppern.

Högseröds kyrkogård har under de senaste knappt 200 åren genomgått ett flertal utvidgningar. Gamla kyrkogården karaktäriseras av rutnätsformade gravkvarter med lägre stenar typiska för 1900-talet. Norr och söder om kyrkan finns kvarter med äldre, mer högresta stenar. På den tidigast anlagda delen av den så kallade Nya kyrkogården, ett långsmalt parti längst i nordöst, är det sena 1800-talets gravvårdsideal mer påtagliga, medan öppna och gräsklädda kvarter med rygghäckar präglar delen från 1957. Även mer samtida gravskick som minneslund med smyckningsplats finns representerat. I sin helhet utgör anläggningen ett pedagogiskt exempel över hur trenderna för gravvårdar och gravskick utvecklats. Bråån som delar av kyrkogårdarna och det omgivande landskapet ger platsen särskilda upplevelsemässiga kvaliteter.

Att tänka på:

- Kyrkans interiör präglas av Theodor Wählins jugendinredning från 1915. Även små tillägg och förändringar i kyrkorummet kan påverka helhetsintrycket vilket bör beaktas.
- Medeltida byggnadsdetaljer som den ursprungliga sydportalen, parabelbågen samt de delvis okonventionella lösningarna på valvslagningarnas upplag är byggnadshistoriskt intressanta detaljer som bör värnas.
- Kyrkans takstolar består delvis av återanvänt virke med mycket gamla delar av ek. En vidare undersökning av dessa skulle kunna ge underlag till en säkrare datering av kyrkan.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkan och kyrkogården ingår i fornlämningsområde Högseröd 22:1. Lämningen avser bytomt för Högseröds bys utbredning by enligt 1812 års karta. Tre sandstenar på kyrkogården utgör övrig kulturhistorisk lämning, RAÄ-nr Högseröd 34:3. Lämningarna skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Underhållsplan för Högseröds kyrka, Löberöds församling, Lunds stift, Skåne län (2007-10-01).
ItArk Arkitektkontor AB, Helsingborg.

Berlman, Kerstin. *1100-talsmålningar fynd i Högseröds kyrka*, i: Frostabygden, 2001. Frostabygden härads hembygdsförening: Hörby (2001).

Riksantikvarieämbetet. Forsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, hämtad 2015-12-08.

Lantmäteriet. Historiska kartor: <https://etjanster.lantmateriet.se/historiska-kartor/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6177408&xMin=401251&yMax=6178408&xMax=402251>, hämtad 2015-12-08.

Länsstyrelsen Skåne, Kulturmiljöprogram: <http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/lund/Pages/Hammarlunda-Harlosa-Hjularod-Revingehed-Silvakra.aspx>, hämtad 2015-12-09.

Länsstyrelsen Skåne, Kulturmiljöprogram:
http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/kulturmiljos-trak/Pages/Kavlinge_a.aspx, hämtad 2015-12-09.

Platsbesök Högseröds kyrka 2016-01-21. Informanter: Ellna Fride Andersson, Britt-Mari Martinsson, Bo Åkesson.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2016-01-21

Fältinventering: Henrik Nilsson och Max Laserna

Foto (där inte annat anges): Henrik Nilsson och Max Laserna

Layout: Henrik Nilsson

Kvalitetsgranskning: Max Laserna, byggnadsantikvarie

Färdigställd: 2016-09-12